

نشان های سلطنتی بانوان

(قاجار تا پهلوی)

محقق : مریم اقباله

کارشناس ارشد برنامه ریزی توریسم

اعطای نشان از زمان هخامنشیان در ایران رایج بود و پادشاهان هخامنشی از افرادی که مصدر خدماتی بودند ، با اعطای نشان قدردانی می نمودند . این قدردانی به صورتهای گوناگونی جلوه گر بود مثلاً گاه سلاح و جنگ افزارهایی همچون شمشیر، نیزه و خنجر و گاه خاتم و انگشتری و موارد دیگر اعطا می گردید . همچنین با برقراری رابطهٔ دوستانه با کشورهای دیگر، تمثال و تصویر پادشاهان بین دو طرف رد و بدل می شد .

گاهی نیز سکه و نشان هایی که ضرب آنها به مناسبت اعیاد مذهبی یا نوروز بود به خدمتگزاران داخلی ، امرا و سران خارجی اهدا می شد . در اوایل قرن نوزدهم که دولت ایران روابط سیاسی و تجاری خود با کشورهای اروپایی را بسط و توسعه داد ، از طرف سلاطین کشورهای مزبور ضمن سایر هدایای ارسالی ، مدال هایی نیز اهدا می شد که متقابلاً می بایست از طرف دولت ایران نیز در این مورد اقدام می گردید .

تا اواخر دورهٔ فتحعلی شاه هیچ قانون مدون یا آیین نامه ای برای اعطای نشان های حکومتی وجود نداشت و پس از آن در زمان محمدشاه قاجار تلاش هایی در این زمینه صورت گرفت .

از سویی " نخستین نشان برای بانوان " در زمان ناصرالدین شاه قاجار ایجاد گردید . با آغاز سلطنت ناصرالدین شاه تغییرات زیادی در روابط ایران با سایر کشورها به وجود آمد . یکی از مواردی که ناصرالدین شاه خصوصاً از زمانی که روابط سیاسی و اجتماعی او با دولتها و پادشاهان کشورهای خارجی افزایش یافت ، برای آن اهمیت زیادی قایل بود ، موضوع نشان و مدال بود . در همین دوران تغییرات زیادی از لحاظ جنبه های هنری در " شکل " نشان ها و همچنین " نحوه " اعطای آن ها به وجود آمد .

" نشان آفتاب "

از نشان های بانوان دربار قاجار است که توسط " ناصرالدین شاه " قاجار در سال ۱۸۷۳ میلادی بنیاد شد . این نشان در فهرست نظامنامه نشان دولت علیه ایران موجود نبود و ناصرالدین شاه خود آن را مورد استفاده قرار داد .

ناصرالدین شاه در بازگشت از یکی از سفرهای خود به فرنگ فرمان داد تا نشانی برای بانوان درست کنند. این نشان با نام " آفتاب " و با نقش تصویر زنی ساخته شده از مینا در وسط و حلقه هایی از دانه های الماس درشت به دور آن بود. نشان فوق به همسران پادشاه ، شاهزاده خانم های متشخص و نیز به زنانی که خدمتی چشمگیر به دولت ایران میکردند داده می شد .

وی در سفرهای اروپایی خود این نشان را به برخی از بانوان درباری اعطاء کرد.

نوار نشان

نشان آفتاب

نشان درجه یک :

شامل نشان سینه، حمایل و نشان حمایل است. نشان سینه یا " شمسه " آن به شکل خورشیدی تابنده است که چهره زنی در میان آن به صورت " میناکاری " شده قرار دارد و " پرتوهای الماس نشان " آن را فرا گرفته است. نوار این نشان که بر روی شانه راست یا به روی پاپیون قرار می گرفت صورتی رنگ بود و آستری سبز رنگ داشت.

نشان درجه دو :

این نشان درست مانند نشان درجه یک است با این تفاوت که پرتوهای نشان سینه از برلیان است.

دریافت کنندگان نشان آفتاب :

- " انیس الدوله " همسر ناصرالدین شاه، به پاس جشن تولد مفصلی که برای او ترتیب داده بود .
- " ملکه ویکتوریا " در سفر ناصر الدین شاه به انگلیس (۲۵ ربیع‌الثانی ۱۲۹۰ هـ) این نشان را دریافت کرد.
- " همسر پادشاه بلژیک " در سفر ناصرالدین شاه به بروکسل

• "ملکه ویلهلمینا" ملکه هلند نیز این نشان گرانبها را از ناصرالدین شاه دریافت کرد. نشان آفتاب متعلق به او، در بایگانی خانواده سلطنتی هلند در لاهه نگهداری می‌شود و در نمایشگاه «هت لو» سال ۲۰۰۵ به نمایش گذاشته شد.

• "النا پتروویچ" همسر ویتوریو امانوئل سوم پادشاه ایتالیا در سفر "مظفرالدین شاه" به رم (۱۳ صفر ۱۳۲۰ ه‍.ق) این نشان را دریافت داشت.

نشان آفتاب در سال ۱۹۲۵ میلادی (۱۳۰۴ خورشیدی) با سرنگونی دودمان قاجار ملغی شد و در دوره محمد رضا شاه پهلوی به افتخار ملکه ثریا با "نشان هفت‌پیکر" جایگزین شد.

نشان هفت‌پیکر:

این نشان یکی از "نشان‌های بانوان" است که به فرح پهلوی، شهبانوی پیشین ایران تعلق دارد.

"نشان هفت‌پیکر" در سال ۱۹۵۷ میلادی (۱۳۳۶ خورشیدی) تأسیس و جایگزین "نشان آفتاب" که نشان بانوان قاجاری بود شد. این نشان به افتخار ملکه ثریا ایجاد گردید. در واقع نام این نشان به نام "ثریا اسفندیاری"، همسر دوم محمد رضا شاه پهلوی اشاره دارد زیرا ثریا نام دیگری برای "خوشه پروین" یا "هفت‌پیکر" است.

نشان افتخار در بعضی کشورها جهان با همین نام هفت پیکر وجود دارد. در واقع فقط هفت ستاره از دوپست ستاره خوشه پروین با چشم غیر مسلح قابل دیدن است که در قدیم به "هفت خواهر" معروف بوده است.

پس از ثریا اسفندیاری "فرح پهلوی" در رده‌بندی دریافت این نشان، درجه یکم یعنی درجه "والاجایگاهی" را داراست. ملکه بناتریس "ملکه هلند" در این رده در جایگاه دوم قرار دارد. "بناتریس" این نشان را در دیدار رسمی شاه ایران از هلند در سال ۱۹۶۶ میلادی از محمد رضا شاه دریافت کرد.

این مدال زیبا و چشم نواز در مرکز به شکل دایره ای با لعاب آبی پررنگ است که نماد "خوشه پروین" نقش شده و در بالای آن "تاج" شاهنشاهی پهلوی نمایان است. دایره بزرگتر به رنگ سفید است که دایره آبی را در بر گرفته و تعداد ۲۴ گل طلایی زیبایی دوچندان به مدال بخشیده است. نوار زیر نشان به رنگ آبی آسمانی است. در اطراف مدال حلقه های نیم دایره هست که دو به دو بهم متصل شده اند و در نقطه اتصال گل زیبایی به رنگ سفید و طلایی "میناکاری" شده است.

در سال ۱۹۷۶ میلادی نشانی در فرانسه به همین نام ایجاد شد.

نشان هفت پیکر در سه نشان مجزا اعطاء می گردید که در شکل ظاهری مدال فرق چندانی وجود ندارد:

نشان درجه یک هفت پیکر: شامل پلاک سینه و نشان سر حمایل بوده است.

پلاک سینه هفت پیکر: مدال دایره شکل از جنس "طلا" و دایره داخلی به رنگ آبی پر رنگ است با نقش هفت ستاره (خوشه پروین) که بر روی هر ستاره یک قطعه الماس کار شده است.

نشان سر حمایل هفت پیکر: مدال دایره ای شکل از جنس "طلا" مقداری کوچکتر از پلاک سینه می باشد این نشان فوق العاده زیبا بر روی حمایلی که از نوار آبی روشن و دو خط باریک آبی پر رنگ و دارای دو شرابه طلایی بوده، روی حمایل قسمت شانه نقش هفت ستاره طلایی دیده می شود.

نشان درجه دو هفت پیکر:

نشان درجه سه هفت پیکر:

در کنار " نشان " که شامل روبان و سرحمایل بود، " مدال " هفت‌پیکر نیز اعطا می‌شد که آن نیز به سه درجه مختلف تقسیم می‌شد و عبارتند از:

مدال درجه یک هفت‌پیکر

مدال درجه دو هفت‌پیکر

مدال درجه سه هفت‌پیکر

بعدها در آستانه مراسم تاجگذاری شاه و بنا بر قوانین دربار ایران ، نشان " آریامهر " به افتخار فرح پهلوی ایجاد شد و وی نخستین دریافت‌کننده این نشان بود. این نشان جایگزین نشان هفت‌پیکر شد.

" نشان آریامهر "

این نشان که دارای " طراحی خورشیدی شکل " است در مرکز به دایره ای با مینای سرمه ای رنگ ختم می شود که تاج پهلوی به رنگ طلایی در مرکز این دایره قرار گرفته است. شانزده شعاع بزرگ به صورت مرکز‌گرا در اطراف دایره مرکزی قرار گرفته و شعاع های کوچک تری در بین شعاع های اصلی دیده می شود. مجموع این طراحی، شکلی شبیه به " خورشید " به این نشان می دهد که یادآور عنوان آن " آریامهر " به معنی " خورشید سرزمین یا خورشید قوم آریا " است.

این نشان به افتخار مجلس شورای ملی ایران و به مناسبت تفویض لقب آریامهر به محمدرضا پهلوی ایجاد شد و یکی از نشان های خانواده سلطنتی بود که به " بانوان خانواده سلطنتی " داده شد . نشان آریامهر دارای دو درجه بود.

نشان درجه یک به " شهبانو " و نشان درجه دو آریامهر به " دختران شاه " اعطا می شد.